

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2017 metai

1

LI

Vilnius 2017

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2017

1

Vilnius 2017

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2017

1

Vilnius 2017

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ

Projekto finansavimo sutartis Nr. LIP-074/2016

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ

Adomo Mickevičiaus universitetas Poznaneje

Zigmantas KIAUPA

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)

Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS

Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Joachim TAUBER

Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

SAULIUS P I V O R A S

**LIETUVOS VIDAUS IR UŽSIENIO POLITIKA PREZIDENTO
KAZIO GRINIAUS VALDYMO PUSMETĮ
ŠVEDIJOS DIPLOMATŲ AKIMIS**

ANOTACIJA Straipsnyje nagrinėjami Švedijos diplomatų požiūriai, vertinimai ir laikysena Lietuvos vidaus ir užsienio politikos atžvilgiu per prezidento K. Griniaus valdymo pusmetį 1926 m. Taip pat aptariamos Švedijos pasiuntinio Baltijos šalims U. T. Undeno pastangos prisidėti ginant katalikų Bažnyčios teises Lietuvoje prieš radikalistinius kairiųjų koalicinės vyriausybės užmojus ir kartu švelninant vidaus įtampą.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: Švedijos diplomacija, Lietuvos vidaus politika, Lietuvos užsienio politika.

Įvadas

Švedijos diplomatijos reakcija į 1926 m. valstybinį perversmą Lietuvoje jau buvo nagrinėta¹. Tačiau verta detaliau išanalizuoti šios šalies diplomatų aplinkoje būdingus Lietuvos kairiųjų demokratinės vyriausybės ir prezidento K. Griniaus vidaus ir užsienio politikos vertinimus. Jie kiek kitu rakursu, nei įprasta Lietuvos Pirmosios Respublikos istorijos historiografijoje, parodo bandymų demokratizuoti Lietuvos vidaus gyvenimą ir įsitvirtinti tarptautinėje erdvėje stipriąsias bei silpnąsias puses, yra vertingi norint visapusiškai suprasti laikotarpio problemas. Šiame straipsnyje, siekiant atskleisti Švedijos

¹ S. Pivoras, Valstybės perversmo ir jo padarinių Lietuvoje interpretacijos Švedijos diplomatų aplinkoje (1926–1936), *Lietuvos III Seimas – 1926–1927 išbandymų metai: mokslinių straipsnių rinkinys*, sud. S. Kaubrys, A. Vyšniauskas, Vilnius, 2013, p. 125–141.

diplomatų pozicijas, iš dalies ir jas veikusių kultūrinį kontekstą, remiamasi Švedijos karališkojo archyvo Stokholme (*Riksarkivet*) Užsienio reikalų ministerijos (*Utrikede-partementet*), Pasiuntinybės Kaune (*Beskickningen i Kaunas*), Prekybos ministerijos (*Handelsdepartementet*) fonduose bei Karališkosios bibliotekos (*Kungliga Biblioteket*) rankraštyne saugomų dokumentų, taip pat to meto Švedijos pagrindinių dienraščių informacijos analize.

Vidaus politikos Lietuvoje vertinimai

Švedijos spaudoje skelbta informacija apie pokyčius Lietuvos valdžioje 1926 m. vasarą buvo gana skurdi. *Svenska Dagbladet* paskelbė keletą informacinių žinučių. Vienoje, remiantis vokiečių spauda, tvirtinta, kad Seimo rinkimus Lietuvoje laimėjus kairiesiems, sutvirtėjo tautinių mažumų (pirmiausia vokiečių) viltys dėl autonomijos, laukiama Lietuvos ir Vokietijos prekybinės sutarties pasirašymo². Kitoje buvo pristatytas naujasis Lietuvos prezidentas K. Grinius. Pažymėta, kad jis dar studijuodamas tapo aktyviu lietuvių tautinio judėjimo veikėju, spaudos draudimo Lietuvoje metais bendradarbiavo Tilžėje leistuose lietuvių laikraščiuose, baigė universitetą Maskvoje, vertėsi gydytojo amatu Vilniuje ir yra žinomas dėl savo gausių mokslinių rašinių medicinos temomis³. Kiek plačiau naują Lietuvos valdžią apibūdino kitas stambiausias Švedijos dienraštis – *Dagens Nyheter*, kurio puslapiuose rugpjūčio pradžioje buvo paskelbtas interviu su į Stokholmą dalyvauti mokslinėje konferencijoje atvykusiu prof. Steponu Kolupaila. Interviu buvo baigiamas gana plačiu komentaru, kuriame, be kita ko, buvo tvirtinama, jog naujoji Lietuvos vyriausybė, išrinkta pralaimėjus klerikalinei partijai, jau parodė savo šaunumą ir energingumą. Su šios vyriausybės liberalia politika yra siejamos viltys, kad normalizuosis santykiai Klaipėdos krašte, nes būtent dėl ankstesnės klerikalinės vyriausybės politikos buvo susiklosčiusi situacija, kai penki Seimo deputatai iš Klaipėdos krašto, patys būdami lietuviai, priklausė provokiškai partijai⁴.

Išsamesnis yra Švedijos diplomatinis susirašinėjimas apie padėtį Lietuvoje. Ypač vertingi pasiuntinio Baltijos šalims pranešimai Švedijos užsienio reikalų ministerijai. Švedijos pasiuntinys trečiajame dešimtmetyje jai atstovavo visose trijose Baltijos šalyse. Nors rezidavo Taline, tačiau nuolat lankėsi Latvijos ir Lietuvos sostinėse valstybinių švenčių progomis, taip pat esant reikalui, ypač naujos vyriausybės sudarymo ar krizės atvejais. Kaune Švedijos konsulate nuolat dirbo keli Švedijos diplomatai, pirmiausia konsulas.

²Valen i Litauen, *Svenska Dagbladet*, 1926 05 31.

³Ny president i Litauen, ten pat, 1926 06 09.

⁴Lithauen sjuder av arbetslust, *Dagens Nyheter*, 1926 08 10.

Švedijos pasiuntinys Baltijos šalims 1922–1928 m. buvo Ulfas Torstenas Udenas, gana konservatyvių ar tradicionalistinių pažiūrų, kitaip, nei jo brolis, žymus socialdemokratų veikėjas Ōstenas Udenas. Vyriausybę Švedijoje jau nuo 1920 m. ėmė sudarinėti socialdemokratų partija, tačiau tai buvo mažumos vyriausybė, tokios vyriausybės nebuvo labai stabilios, valdžioje išbūdavo neilgai ir neturėjo daug įtakos vykdomosios valdžios institucijose, taip pat ir Užsienio reikalų ministerijoje. Kita vertus, Švedijos užsienio reikalų ministerija (toliau – URM) apskritai pasižymėjo labai konservatyviomis nuostatomis, itin atsargiu požiūriu, rezervuotai vertino naujai susikūrusias valstybes. Tai nestebina, mat dar 1921 m. pusė visų pasiuntinių bei svetur reziduojančių ministrų ir 8 iš 10 pirmųjų pasiuntinybių sekretorių buvo kilmingi asmenys. Bajorai sudarė daugiau kaip 40 % visų URM darbuotojų. Svarbiausiose Švedijos pasiuntinybėse dirbo vienas grafas, penki baronai ir vienas žymios Švedijos šeimos – Wallenbergų – narys⁵. Tam tikras arogantiškumas Švedijos URM požiūryje į visas Baltijos šalis (išskyrus Suomiją), kaip į visiškai naujai susikūrusias ir menkai įsitvirtinusias tarptautinėje sistemoje bei neturinčias patirties nei gebėjimų savarankiškai tvarkytis, buvo būdingas per visą tarpukario laikotarpį⁶. Kita vertus, Švedija XX a. trečiame dešimtmetyje dar nebuvo tokia socialiai solidari socialdemokratinė, kokia tapo po Antrojo pasaulinio karo. Interviu švedų socialdemokratinei spaudai 1921 m. gegužės mėnesį Jurgis Savickis gyrėsi, kad Lietuvos konstitucinė santvarka yra pastatyta ant plačių demokratinių pamatų. Tą ypač rodo, kad moterys turi rinkimų teisę ir tarp 112 Seimo narių yra pustuzinis moterų. J. Savickis taip pat pažymėjo, kad atidarant Steigiamąjį seimą pirmininkavo irgi moteris – Gabrielė Petkevičaitė-Bitė⁷. Čia reikia turėti omenyje, kad rinkimai į Švedijos parlamentą, kur pirmąkart teisę balsuoti (o juolab būti išrinktomis) turėjo moterys, įvyko tik tų metų (1921 m.) rugsėjo mėnesį⁸, iš viso tuose rinkimuose į Švedijos riksdagą buvo išrinktos tik penkios moterys (lyginant su septyniomis prieš metus išrinktomis į Lietuvos steigiamąjį seimą). Tad J. Savickio pasakyme Lietuva buvo rodoma kaip sektinas pavyzdys Švedijai demokratizacijos kelyje. Kitas Švedijos konservatyvumo bruožas, palyginus su Lietuva, buvo net ir socialdemokratų aplinkoje tvirtas nuosavybės neliečiamumo supratimas. Baltijos šalyse pradėtos žemės reformos, nusavinant dvarininkų žemę, buvo vertinamos neigiamai, ypač diplomatų aplinkoje.

Švedijos pasiuntinio U. T. Undeno laikyseną galima geriau suprasti remiantis jo pažiūras atskleidžiančiu privačiu susirašinėjimu su broliu, buvusio ir užsienio reikalų ministru, ir ministro pirmininku. Privačius laiškus, atviresnius, tačiau savo turiniu nedaug

⁵E. Lönroth, *Den svenska utrikes politikens historia*, d. 5: 1919–1939, Stockholm, 1959, p. 24.

⁶W. Carlgren, *Sverige och Baltikum: Från mellankrigstid till efterkrigsår: en översikt*, Stockholm, 1993.

⁷Det återuppståndna Litauen och dess nationella kamp, *Socialdemokraten*, 1921 05 07.

⁸L-A. Norborg, *Sveriges historia under 1800-och 1900-talen. Svensk samhällsutveckling 1809–1998*, Stockholm, 2000, p. 186.

besiskiriančius nuo oficialių diplomatinių pranešimų, kuriuose daug dėmesio skiriama įvykiams Baltijos šalyse, U. T. Undenas broliui rašė ir tuo metu, kai šis nedirbo vyriausybėje. Pavyzdžiui, 1923 m. rugsėjo 21 d. laiške broliui U. T. Undenas tvirtina, kad „mano favoritai – lietuviai, viena iš tų tautų, kurios stovi išdidžiai pakėlusios galvą ir laikosi savo teisybės“⁹. 1924 m. vasario 18 d. Švedijos pasiuntinys reiškia didžiulį pasitikėjimą Lietuva, kurios ateitimi jis sakosi tikęs labiau nei Estijos ar Latvijos. U. T. Undenas teigė visada labai vertinęs laisvą ūkininkų kultūrą, o tokia gali pamažu suklestėti Lietuvoje, kurios žmonės esą, nepaisant lenkų ir rusų priespaudos, daug žiauresnės nei vokiečių režimas Estijoje ir Latvijoje, išlaikė savo kalbą ir tautinį savitumą¹⁰.

Švedijos pasiuntinio Baltijos šalims vertinimai dėl naujos Lietuvos kairiųjų valdžios šaunumo gana radikaliai skyrėsi nuo *Dagens Nyheter* komentarų. 1926 m. liepos pradžios pranešime Švedijos URM jis, galima sakyti, atliko gana išsamią ir įžvalgią stiprybių–silpnųjų–galimybių–grėsmių (SSGG) analizę. Pirmiausia U. T. Undenas išraiškingai apibūdino naujos Lietuvos valdžios stipriąsias ir silpnąsias puses:

Naujoji kairioji vyriausybė, kurią, be abejonės, sudaro moraliniu požiūriu nepriekaištingi žmonės, yra įkvėpta rimčiausio ketinimo reformuoti Lietuvą pasukant demokratine ir Vakarų Europos kryptimi. Jos veiklos baras tuomet tampa platus. Kai vyriausybė rimtai bandys imtis reformavimo darbo, ji šiaip ar taip tučtuojau patirs sunkumų su neišsilavinusiais, savivaliaujančiais ir korumpuotais tarnautojais, kuriems dar ir blogai atlyginama, siekdama įvykdyti administracijos ir teismų sistemos pakeitimus. Aplinkybė, kad šalies ekonomika silpna, o liaudis visais atžvilgiais atsilikusi, uždavinio nepalengvina. Šiam uždaviniui bet koku atveju reikia stiprios vyriausybės. Tačiau man susidarė įspūdis, kad nė vienas vadovas neturi tvirtos rankos, galinčios gerai šluoti. Valstybės prezidentas dr. Grinius yra malonus kaimo gydytojas be išskirtinių savybių, apžlibęs nuo kataraktos ir prislėgtas sielvarto dėl savo žmonos ir dukters, kurios kraupiomis aplinkybėmis buvo nužudytos bolševikų. Ministras pirmininkas, advokatas Sleževičius, kuriuo aš jau ketverius metus žaviuosi kaip nepailstančiu šokių lyderiu baliuose, rengiamuose Kauno klube, kur organizuojamos nacionalinės šventės ir panašūs renginiai, yra miestietis, truputį pasipūtęs ir, kiek galėjau pastebėti, vidutinių gabumų. Nė vienas iš jo kolegų, iš visko sprendžiant, nėra žymiai už jį pranašesnis nei tvirtybe, nei inteligencija¹¹.

Gal kiek ir per aštriai, mūsų akimis žiūrint, nutapytas vaizdelis, kuriame prezidentas K. Grinius apskritai pristatytas kaip pernelyg švelnus bei inteligentiškas, nesavarankiškas politikos žaidėjas, neturintis pakankamai politinės valios ir ryžto. Prezidento K. Griniaus,

⁹ U. T. Undeno laiškas Ö. Undenui, Ryga, 1923 09 21, Stokholmas, *Kungliga Biblioteket*, Ö. Undeno fondas.

¹⁰ U. T. Undeno laiškas Ö. Undenui, Ryga, 1924 02 18, ten pat.

¹¹ T. Undeno pranešimas „Den nya regeringens deklaration“ [„Naujosios vyriausybės programa“], Kaunas–Talinas, 1926 07 03, *Riksarkivet, Utrikesdepartementet* (toliau – UD), HP 472.

kaip sudarančio taip ir neatsigavusio po žmonos ir dukters mirties vyro įspūdį, vaizdinys buvo būdingas platesnėje Kauno diplomatų aplinkoje, pavyzdžiui, analogiškai savo dienoraštyje 1926 m. rašė JAV konsulas Robertas W. Heingartneris. Pastarojo žmona laikė premjerą Mykolą Sleževičių labai geru šokėju¹². Apskritai politinius bei administracinius vyriausybės gebėjimus švedų diplomatai apibūdino kaip aiškiai nepakankamus, pažymėjo, kad visos vyriausybės Lietuvoje yra pernelyg priklausomos nuo Seimo. Naujos Lietuvos valdžios galimybės nuveikti reikšmingus darbus laikytos nedidelėmis, nors visai jų ir nenurašant. Kaip teigė Švedijos pasiuntinys Baltijos šalims:

Kalbėdamasis su manimi p. Sleževičius pabrėžė, kad jis nedrįsta tikėtis greitų pokyčių į gera, ir aš pasakiau jam, kad paprastai reikia vienos kartos darbo, kad atitaisytum blogą administravimo būklę. Be gerų valstybės finansų, tam tikrai reiktų dar daugiau laiko. Kai po to nukreipiau pokalbį į ekonomiką, iš jo pasakymų negalėjau daryti išvados, kad naujajai vyriausybei pavyko bent jau apibrėžti greitos ir apgalvotos ekonominės programos kontūrus. Tai, kas šiuo klausimu sakoma vyriausybės deklaracijoje, negali būti apibūdinta kaip tokie kontūrai. Joje išties esama gražių bendrų frazių, susijusių su vyriausybės troškimais, bet dėl būdo juos realizuoti nurodomas bendradarbiavimas su kompetentingais pramonės atstovais. Tačiau tokios kompetencijos Lietuvoje tesama mažai. Jei tokiu būdu aš ir labai skeptiškai žiūriu į visas viltis, kad kairiųjų pergalė Lietuvoje atneš kokių nors fundamentalių bendrojo šalies vystymosi pasikeitimų, vis dėlto nenoriu neigti galimybės, kad ją naudojantis ką nors gero laimėti galima. Policijos savivalė tikriausiai bus sumažinta, o spaudos laisvė gerbiama labiau¹³.

Naujos vyriausybės veiklai U. T. Udenas matė daug rimtų grėsmių:

Vykstant diskusijai dėl vyriausybės deklaracijos, naujoji vyriausybė buvo smarkiai puolama ankstesnio žemės ūkio ministro kaip opozicijos kalbėtojo. Netgi p. Smetonos partija, nacionalistai (3 nariai), buvo nepatenkinta naująja programa, ypač jos ekonomine dalimi bei jos dvasia, kurios nelaikė pakankamai nacionalistine. Balsuojant ši partija susilaikė, 47 balsai buvo atiduoti už, 21 prieš vyriausybę. Tarp mažumų puoselėjamos labai nekantrios viltys, kad bus vykdoma humaniškesnė politika dėl jų pageidavimų nei ta, kurią vykdė pastarųjų metų vyriausybės. Prekybininkų sluoksniuose bijoma, kad socialdemokratų vyriausybę patrauks socialiniai eksperimentai, kurių šalies ekonomika nepajėgs pakelti. Dešinieji dar neatsikratė poveikio, kurį jai padarė jų pralaimėjimas, ir dar nesusetelkė spręsti, kaip jie turėtų organizuoti pasipriešinimą naujajai vyriausybei. Socialdemokratai debatuose pranešė, kad kai tik atsiras nuomonių skirtumų tarp jų ir valstiečių liaudininkų, bendradarbiavimas bus baigtas. Tai nežada nieko gero vyriausybės išlikimui¹⁴.

¹² R. W. Heingartner, *Lithuania in the 1920s. A Diplomats Diary*, Amsterdam–New York, 2009, p. 43, 56.

¹³ U. T. Udeno pranešimas „Den nya regeringens deklaration“.

¹⁴ Ten pat.

Skeptišką radikalių pokyčių Lietuvos vidaus politikoje įgyvendinimo vertinimą lėmė keli dalykai. Pirmiausia lyginimas su ankstesnių krikdemų vyriausybių veikla, kuri laikyta agresyvia ir konfliktiška. Apie krikščionis demokratų U. T. Undenas turėjo aiškią nuomonę jau 1924 m., kai teigė, kad „krikščionių demokratų partija, kuri yra stipriai klerikalinė, nori užtikrinti bažnyčiai kuo didesnę vadovaujantį vaidmenį netgi pasaulietiniais klausimais, taip pat nori smarkiai centralizuoti vyriausybės valdžią“¹⁵. Krikdemų 1924–1925 m. vykdyta mažumų politika buvo vertinama nepalankiai dėl prievartinės kultūrinės tautinių mažumų lituanizacijos, keliančios vis didesnę mažumų nepasitenkinimą, kuris laikytas pavojingu tuometinėms Lietuvos geopolitinės padėties aplinkybėmis. Buvo pažymima, kad krikdemų valdžia yra ypač nepalanki nekatalikų tikėjimo tautinėms mažumoms¹⁶. Konsulo Erico Holmgreno pranešime 1925 m. balandį detalai aptarta Lietuvos politika tautinių mažumų atžvilgiu. Buvo pažymėta, kad įvairios Lietuvos vyriausybės 1918–1922 m. laikotarpiu laikėsi santykinai geranoriškų nuostatų žydų, lenkų ir vokiečių mažumų atžvilgiu. Tačiau 1924–1925 m. Lietuvos politika mažumų atžvilgiu radikaliai pasikeitė. Iš biudžeto išbraukus finansavimą Žydų reikalų ministerijai, nustojo egzistuoti centrinis šios mažumos savivaldos organas¹⁷. Konsulas minėjo daugybę kitų mažumų autonomijos suvaržymų, prievartinės lituanizacijos priemonių, ypač pabrėždamas tuometinius naujausius krikdemų iniciatyva keltus pasiūlymus svarstant naują mokyklų įstatymą. Pasak E. Holmgreno, pasiūlymai prieštarauja Paryžiaus deklaracijai ir galiojančiam mokyklų įstatymui, jais numatoma lietuvių kalbą padaryti mokymo kalba visose iš valstybės ar savivaldybių lėšų finansuojamose tautinių mažumų mokyklose Lietuvoje. Konsulas apibendrina: „dabar viešpataujantis krikščionių demokratų blokas priešingai savo pažadams visomis priemonėmis vykdo šalies tautinių mažumų lituanizaciją ir kol minėta partija bus valdžioje, mažumos neturės jokios galimybės išvengti to blogo oro, kuris dabar įsisiautėjo“¹⁸. Itin nepalankiai Švedijos konsulas Kaune ir Švedijos pasiuntinys Baltijos šalims vertino kai kurias įtakingus krikdemų lyderius, pavyzdžiui, Mykolą Krupavičių. Dar 1925 m. vasario mėnesį Švedijos pasiuntinys Baltijos šalims neslėpdamas pasitenkinimo raportavo savo URM, kad nepasitvirtino nuogaštavimai, jog žemės ūkio ministrui M. Krupavičiui bus pavesta formuoti naują vyriausybę. „p. Krupavičius, be kita ko, mažai gerbia įstatymus ir teikia pirmenybę veikimui savo galva“¹⁹. Dar kiek anksčiau Švedijos pasiuntinys pranešė apie tai, kad Lietuvos vyriausybės posėdyje susikirto tikrasis vyriausybės lyderis – žemės ūkio ministras M. Krupavičius ir

¹⁵ U. T. Undeno pranešimas M. von Würtembergui, Talinas, 1924 06 21, *Riksarkivet, UD*, HP 472.

¹⁶ U. T. Undeno pranešimas Ö. Undenui, Kaunas–Ryga, 1924 10 24, ten pat, HP 1468.

¹⁷ E. Holmgreno pranešimas C. Hamiltonui, 1925 04 17, ten pat, *Beskickningen i Kaunas*, HP 21 Eli, kartong 10; tas pats dokumentas yra ir ten pat, HP 1084.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ U. T. Undeno pranešimas Ö. Undenui, Ryga, 1925 02 09, ten pat, HP 472.

krašto apsaugos ministras Teodoras Daukantas, pirmajam apkaltinus pastarąjį, kad jis nesąs tikras lietuvis, o iš tikrųjų esąs lenkas. Švedijos pasiuntinys teigė, jog „tai, kad Kru-pavičius eventualiai perims ministro pirmininko postą, iš visko sprendžiant bus bet kas kita, tačiau tik ne laimė Klaipėdos klausimo raidoje. Jis yra siaurakaktis šovinistas, kuris visą laiką buvo Klaipėdos autonomijos priešininkas ir kovojo už krašto lituanizavimą“²⁰. Iš naujos kairiųjų vyriausybės tad galima tarsi buvo tikėtis daugiau liberalumo, tačiau tokie lūkesčiai švedų diplomatams atrodė nepagrįsti dėl jau aukščiau nurodytų naujos kairiųjų vyriausybės stabilumo prielaidų nebuvimo ir ryškių valingų politinių lyderių stokos.

Švedijos pasiuntinys Katalikų bažnyčios interesų gynyboje

Atrodo paradoksalu, bet Švedijos diplomatams, kuriems nepatiko krikdemų centralizacijos ir visuomenės prievartinio lituanizavimo politika Lietuvoje, 1926 m. netikėtai teko ginti Katalikų bažnyčios interesus prieš Lietuvos valdžią ir tapti katalikų dvasininkų užtarėjais. Liuteronas Švedijos pasiuntinys šito vaidmens imasi gana angažuotai. Tarpininkaujant Vladiui Jurgučiiui, U. T. Undenas savo vizito Kaune 1926 m. rudenį metu sutiko priimti audiencijai arkivyskupą Juozapą Skvirecką. Pasak smalsumo apimto Švedijos pasiuntinio, „vakar pasirodė eminencija, užsikabinęs grandinę su briliantais puoštu kryžiumi, ir lydimas mažiau reikšmingo Dievo tarno, kuriam po pasisveikinimo liepė likti prieškambarėje.“²¹ Kaip pranešime savo URM rašė Švedijos pasiuntinys, J. Skvireckas ilgame pokalbyje su juo tvirtino, kad

dabartinė Lietuvos vyriausybė nenori pripažinti ankstesniosios vyriausybės priemonių pavers-ti Lietuvą atskira bažnytine provincija su keturiomis vyskupystėmis, pavaldžiomis Kauno arkivyskupui. Vyriausybė ne tik atsisakė išmokėti algas naujiems prelatams, bet ir nepripažino jų teisės siūlyti krikščionybės mokytojus mokykloms ir apskritai traktavo juos kaip tuščią vietą. Prelatų raštai būdavo gražinami su užrašais, kad vyriausybė nepripažįsta jų kompetencijos tokius rašyti, ir leista suprasti, kad santykiai su Šventuoju Sostu yra nutraukti. Padėtis būtų komiška, jeigu ji nebūtų tokia iš pagrindų pavojinga. Lietuvių tauta esanti kuo karščiausiai atsidavusi Bažnyčiai ir sujaudinta dėl to, kaip su šia pasielgta. Arkivyskupas Skvireckas pa-brėžė, kad jam savo ruožtu labai nepatinka klaidos, kurias katalikų dvasininkija padarė valdant krikščionių demokratų blokui. Jis manęs esant iš principo neteisinga, kad dvasininkija kištųsi į politiką ir norįs ateityje siekti, kad tai baigtųsi. Bet jis turįs sutelkti visas jėgas tam, kad Bažnyčia savo srityje galėtų laisvai veikti tautos gerovei ir kad nebūtų ribojamos jos teisės. Neva

²⁰ U. T. Undeno pranešimas Ö. Undenui, Talinas, 1924 12 20, ten pat.

²¹ U. T. Undeno pranešimas „Kurian och litauiska regeringen“ [„Kurija ir Lietuvos vyriausybė“], Kaunas–Ryga, 1926 11 06, ten pat.

Bažnyčiai būtų lengva nuversti dabartinę vyriausybę. Jei tik dvasininkai palaikytų tautos nepasitikėjimą lietuviška valiuta ir patartų išsikeisti ją į Amerikos dolerius, vyriausybė susidurtų su tokiais sunkumais, kad, tikėtina, po poros savaitių ji būtų nuversta.²²

Arkivyskupas prašė Švedijos pasiuntinio panaudoti savo įtaką ir paspausti Lietuvos vyriausybę neaštrinti konflikto su Romos Katalikų Bažnyčia. Švedijos pasiuntinys pažymėjo, kad negali kištis į Lietuvos vidaus reikalus oficialiai, tačiau asmeniškai mano, kad valdžia negali reguliuoti sąžinės laisvės reikalų. Būtent tai, pasak U. T. Undeno, yra ir Bažnyčios tradicinių teisių skirti tikybos mokytojus savo nuožiūra trukdymas, tad jis pažadą kito vizito Lietuvoje metu asmeniškai pasikalbėti su Lietuvos ministru pirmininku dėl tikybos mokytojų skyrimo problemų Lietuvoje. Pasiuntinys neabejojo krikščionybės tiesų mokymo mokyklose nauda ir būtinumu, kita vertus, savo pranešime jis taip pat pažymėjo, kad vidiniai nesutarimai tarp bažnyčios ir valdžios atstovų Lietuvoje yra labai pavojingi, negalima vienu ypu per prievartą „išvaduoti“ Lietuvos tautą nuo religinių sątykių, tuo pat metu nesukeliant didelių grėsmių šalies stabilumui. Vyskupų teisė kontroliuoti tikybos mokytojų skyrimą paremta ilgaamžė tradicija ir jos reiktų paisyti, kaip apskritai yra neprotinga kištis į sąžinės laisvės sritį. Pasak Švedijos pasiuntinio, kairiųjų vyriausybės turėtų elgtis protingiau, atsisakyti radiklios konfrontacijos su Katalikų bažnyčia, nes taikant švelnesnes poveikio priemones paskatinti katalikų dvasininkiją bendradarbiauti su pasaulietine vyriausybe yra visai paprasta. Juk vyriausybė turi savo žinioje veiksmingiausią poveikio instrumentą: „bažnyčią, netgi katalikų, tikriausiai lengvai galima priversti bendradarbiauti, kai valstybė laiko ranką ant pinigų maišo“²³. Švedijos pasiuntinys savo diplomatinuose pranešimuose 1926 m. rudenį ne kartą pabrėžė kairiųjų koalicinės vyriausybės Lietuvoje trapumą ir galimą žlugimą, ypač pažymėdamas įtampą dėl valstybės santykių su bažnyčia. Asmeninį pažadą katalikų arkivyskupui Skvireckui Švedijos pasiuntinys tesėjo, ir tikrai peržengė pažadą su Lietuvos valdžia kalbėtis tik dėl tikybos mokytojų, nes kalbėjosi gerokai plačiau – apie bažnyčios ir valstybės santykių problemas, apie būtinybę palaikyti diplomatinis santykius su Vatikanu. Gruodžio pradžios pranešime U. T. Udenas rašė, kad Lietuvoje stengiantis išvengti vyriausybės krizės, kaip apie vieną iš išeičių galvojama apie Seimo paleidimą ir naujus rinkimus kitų metų pavasarį. Jis pranešė kalbėjęs su ministru pirmininku M. Sleževičiumi ir, be kita ko, siūlęs jam kuo greičiau pradėti derybas su Šv. Sostu, nes pavėlavus jos ims atrodyti priverstinėmis, o tai pakenks vyriausybės prestižui. Pasak U. T. Undeno, vizito Kaune metu jam teko išgirsti, kad Lietuvoje auga nepasitenkinimas, pirmiausia dėl ekonominių sunkumų, kuriuos dėl trijų iš eilės nederlingų metų patiria kaimo gyventojai. Tačiau prie to prisideda ir vyriausybės politika Katalikų bažnyčios atžvilgiu, mat kunigai turi pakankamai didelę

²² Ten pat.

²³ Ten pat.

galią žmonių sieloms, kad pasėtų nepasitenkinimą vyriausybe ir jos darbais²⁴. Galima sakyti, kad Švedijos pasiuntinys, matydamas kairiųjų vyriausybės konfrontacinę politiką ir augančią politinę įtampą Lietuvoje, nujautė ir perversmo galimybę, nors duomenų apie planus nuversti vyriausybę neturėjo. Kiek vėliau, jau įvykdžius perversmą, atiduodamas duoklę Švedijos pasiuntinio įžvalgumui, Vokietijos pasiuntinys Rygoje A. Kōsteris pranešė Vokietijos užsienio reikalų ministerijai, kad dar prieš savaitę Švedijos pasiuntinys jį informavęs apie labai įtemptą padėtį tarp M. Sleževičiaus vyriausybės ir „klerikalų“²⁵. Paties perversmo išvakarėse, gruodžio 16 d., konsulas E. Holmgrenas iš Kauno pranešė, kad vyriausybės padėtis pastarosiomis dienomis ypač susilpnėjo ir tikėtina, kad tuoj prasidės krizė. Vyriausybės likimas priklausys nuo to, kaip Seimo dauguma pažiūrės į katalikų kunigų algų klausimą, kuris buvo svarstomas vyriausybėje, o artimiausiu metu jį turėjo svarstyti Seimas²⁶. Švedų diplomatų rūpestis katalikų kunigų interesais Lietuvoje 1926 m., nepaisant paradoksalaus pirmojo įspūdžio, visgi nelabai stebina, jei prisiminsime liuteronų bažnyčios vaidmenį to meto Švedijoje. Bažnyčia tada nebuvo atskirta nuo valstybės, liuteronų bažnyčia buvo valstybinė. Tik 1919 m. Švedijoje buvo panaikintas privalomo liuteronų bažnyčios lankymo bent kelis kartus per mėnesį reikalavimas, taip pat atsisakyta reikalavimo mokyklose mintinai mokyti katekizmo²⁷. Religinė laisvė, leidžiant išstoti iš liuteronų bažnyčios, Švedijoje įvesta tik nuo 1951 m. Ir tik nuo 1965 m. privalomas krikščionybės mokymas vidurinėse mokyklose Švedijoje pakeistas religijos mokymu, reikalaujant ne indoktrinacijos, o kritinio mokymo²⁸.

Lietuvos užsienio politikos vertinimai

Nepalankiai švedai vertino pernelyg radikalias kairiųjų vyriausybės Lietuvoje priemones vidaus politikoje, „blogai suprastą demokratiją“. Tačiau vidaus politiką Lietuvoje Švedijos diplomatijos veikėjai matė daugiausia susijusią su užsienio politika, sąlygojama jos. Vidaus situacija Lietuvoje laikyta stipriai priklausoma nuo santykių su kaimyninėmis valstybėmis. 1926 m. rugsėjo mėnesį Švedijos pasiuntinys pranešė apie savo pokalbį su Latvijos užsienio reikalų ministru Karliu Ulmaniu, kuris skundėsi, kad sunku

²⁴ U. T. Undeno pranešimas E. Löfgrenui. Kaunas–Ryga, 1926 12 07, ten pat.

²⁵ M. Hellman, Der Staatsstreich von 1926 in Litauen, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 1980, Bd. 28, S. 229.

²⁶ E. Holmgreno pranešimas U. T. Undenui. Kaunas, 1926 12 16, *Riksarkivet*, Beskickningen i Kaunas, HP 20 Eli, kartong 2.

²⁷ Å. Thulstrup, *När demokrati bröt igenom*, Stockholm, 1937, p. 206–207.

²⁸ K. K. Flensner, „Jag är neutral!“. *Religionskunskap i det pluralistiska Sverige*, Stockholm, 2017, p. 9–10.

pasiekti Latvijos prekybinį susitarimą su Lietuva, nes pastarosios vyriausybė orientuosi pirmiausia į Vokietiją, tikėdamasi, kad darydama jai įvairias ekonomines nuolaidas nusipirks šios valstybės pripažinimą dėl Klaipėdos krašto priklausymo Lietuvai. Kartu Lietuva tolsta nuo kitų Baltijos valstybių. Tik, pasak K. Ulmanio, lietuviams teks nusivilti. Greičiausiai Vokietija pasinaudos visomis Lietuvos siūlomomis nuolaidomis, bet kai susidarys sąlygos rimtam tarpusavio santykių aiškinimuisi, paaiškės, kad nėra išsižadėjusi savo reikalavimų dėl Klaipėdos krašto atgavimo²⁹. Švedų diplomatai atidžiai stebėjo įvykius ir kaip pavojingą tendenciją matė vis glaudesnę Lietuvos suartėjimą su Sovietų Sąjunga. Taip buvo vertinama 1926 m. rugsėjį sudaryta Lietuvos ir Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartis. Lietuvių motyvai sudarant šią sutartį buvo gerai žinomi ne tik Švedijos diplomatų aplinkoje, bet ir viešai. Komentuodamas sutarties sudarymą, *Aftonbladet* Lietuvos *charge d'affaires* Ignas Šeinius tiesiai pareiškė, kad sutarties pasirašymą nulėmusi priežastis – Vilniaus klausimas³⁰. Švedijos spauda rašė, kad Lenkija nepatenkinta sutartimi, dalijosi gandaiis apie Lenkijos rengiamas aštrias diplomatines notas Sovietų Sąjungai ir Lietuvai³¹. Nemažai dėmesio Lietuvos–SSRS sutarties analizei skyrė Švedijos URM. Jos politinio skyriaus šefo Erico Gyllenstiernos parengtoje išsamioje *pro memoria*³² buvo pažymėta, kad sutartis sudaro pavojingą precedentą ir kitoms šalims atsisakyti Tautų Sąjungos solidarumo politikos, nes Tautų Sąjungos sankcijų mechanizmo taikymas, kitoms šalims sekant Lietuvos pasirašytos sutarties pavyzdžiu, darysis vis labiau iliuzinis, kadangi Tautų Sąjungos sankcijų taikymo procedūrų *in concreto* prielaidos bus gerokai susilpnintos. Lietuvos ir Sovietų Sąjungos sutartis neabejotinai draudžia Lietuvos dalyvavimą bet kokioje karinėje akcijoje prieš Sovietų Sąjungą. Tautų Sąjungos sutartis interpretuojama šiuo atveju taip, kad dalyvavimas Tautų Sąjungos sprendimu numatytose karinėse sankcijose yra negalimas be savanoriško kiekvienos Tautų Sąjungai priklausančios valstybės sutikimo. Remiantis tokiu aiškinimu, nemažai valstybių gali susisaistyti iš ankstiniais įsipareigojimais dėl dalyvavimo panašiose sankcijose. Tad Lietuvos ir Sovietų Sąjungos sutartis, panašiai kaip ankstesnė panaši Vokietijos ir Sovietų Sąjungos sutartis, prieštarauja Tautų Sąjungos sutarties dvasiai, nors ir atitinka sutarties raidę. Tačiau buvo pažymima, kad dėl Tautų Sąjungos sankcijų sistemos dalis Tautų Sąjungos narių jau nuo pat pradžių užėmė rezervuotą poziciją. E. Gyllenstiernos *pro memoria* mintys iš dalies atkartoją beveik prieš du mėnesius, iškart po sutarties pasirašymo, *Svenska Dagbladet* paskelbto straipsnio tezes³³. Šiame straipsnyje su ilgomis citatomis iš sutarties teksto buvo

²⁹ U. T. Undeno pranešimas E. Löfgrenui, Kaunas–Ryga, 1926 09 27, *Riksarkivet*, Handelsdepartementet, FIIaa, vol. 33.

³⁰ Polen eftersträvar Litauens politiska inringning, *Aftonbladet*, 1926 10 02.

³¹ Förhållandet Ryssland-Polen tillspetsat, *Svenska Dagbladet*, 1926 10 01.

³² E. Gyllenstierna. V. P. M. Stokholmas, 1926 11 24, *Riksarkivet*, UD, HP 472.

³³ Östersjöproblemen i Sydöst, *Svenska Dagbladet*, 1926 10 08.

tvirtinama, kad sutartis formaliai neprieštarauja Tautų Sąjungos paktui, tačiau iš tikro kelia pavojų realiam pakto formuoluočių taikymui. Laikraštis, sovietams paskelbus notą dėl Vilniaus laikymo priklausančiu Lietuvai, spekuliuojo, kad šis klausimas gali būti aktu- alizuotas tik peržiūrint Versalio taikos nutarimus dėl Dancigo, ką palaikytų Didžioji Bri- tanija, ir tokiu būdu atsirastų mainų galimybė Lietuvai, kuri už Klaipėdos su prieiga prie Baltijos jūros perleidimą Lenkijai galėtų atgauti Vilnių. Dar kitame *Svenska Dagbladet* straipsnyje buvo pastebėta, kad būdama Tautų Sąjungos nare, Lietuva turėjo nepasirašyti tokios sutarties su Sovietų Sąjunga, kokią pasirašė³⁴. Švedijos pasiuntinys U. T. Undenas dar kiek anksčiau išvelgė sutarties pavojus pačiai Lietuvai, nes joje numatytas draudi- mas šalims prisidėti prie kitų valstybių sudarytų sutarčių, kurios yra nukreiptos prieš vieną iš Lietuvos–SSRS sutarties šalių, kelia grėsmę, kad Sovietų Sąjunga ims visiškai kontroliuoti Lietuvos užsienio politiką³⁵. Beje, dar savo 1924 m. rašytame pranešime U. T. Undenas teigė gavęs informacijos, jog Sovietų Sąjungos vyriausybė nori derėtis su Lietuva dėl slapto susitarimo Vilniaus klausimu. Sovietai pripažintų Vilnių Lietuvai, tačiau savo ruožtu reikalautų iš Lietuvos nevesti jokių separatinių derybų dėl Vilniaus su Lenkija³⁶. 1926 m. pradžioje U. T. Undenas bandė sau ir savo vadovybei paaiškinti Lie- tuvos norą derybose su Sovietų Sąjunga siekti garantinio susitarimo, apimančio Vilniaus kraštą. Jis teigė, kad lietuviai tikriausiai remiasi prielaida, kad krašto priklausomybės klausimas gali būti sprendžiamas kilus Sovietų Sąjungos ir Lenkijos karui, o sovietų garantija dėl Vilniaus tokiu atveju turėtų reikšti, kad sovietai nepasiims Vilniaus. Tačiau, pasak pasiuntinio, ar „yra protinga tikėtis, jog sovietų garantijos turės būtent tokį povei- kj, gali tik ateitis parodyti“³⁷. Pats Švedijos pasiuntinys, atrodo, labai nepasitikėjo (kaip tapo aišku iš istorijos eigos – visiškai pagrįstai) sovietų įsipareigojimais ir garantijomis. Švedijos konsulas Kaune lapkričio 26 d. pranešime Švedijos pasiuntiniui Baltijos šalims teigė, kad 1926 m. spalio mėnesį parafuota Lietuvos ir Sovietų Sąjungos prekybos sutartis yra blefas, ji lietuviams reikalinga siekiant pūsti miglą į akis rinkėjams, o sovietai galės pasinaudoti sutartimi kaip spaudimo įrankiu derybose su kitomis valstybėmis, ji taip pat suteiks galimybę plėsti komunistinę propagandą Lietuvoje. Nerealūs sutarties punktai, pa- sak E. Holmgreno, yra, tarkim, susitarimas, kad Rusija pirks iš Lietuvos arklius, nes patys lietuviai kavalerijai tinkamus žirgus įsiveža iš Rytprūsių, arba susitarimas, kad lietuviai eksportuos dobilų sėklą į Rusiją, nes ši prekė ir taip turi paklausą kitose šalyse, taip pat ir Švedijoje. Apskritai neįmanoma tokiais mastais išplėsti prekybos su Rusija apimčių, tam reiktų didelių finansinių įdėjimų, vien tik Klaipėdos uostui rekonstruoti būtinas didelis

³⁴ Moskva angelāget ej oroa Frankrike, ten pat.

³⁵ U. T. Undeno pranešimas E. Löfgrenui. Kaunas–Ryga, 1926 10 11, *Riksarkivet, UD*, HP 970.

³⁶ U. T. Undeno pranešimas M. von Würtembergui, Kaunas–Ryga, 1924 05 05, ten pat, HP 472.

³⁷ U. T. Undeno pranešimas Ö. Undenui. Ryga, 1926 04 16, ten pat, HP 969.

finansinis kapitalas, o Lietuvoje negalima jo rasti³⁸. Taigi, Lietuvos ir Sovietų Sąjungos diplomatiniai žaidimai ir toliau buvo analizuojami bei vertinami kaip galintys daryti potencialiai destruktinį poveikį tiek tarptautiniam stabilumui, tiek Lietuvos valstybingumui.

Apibendrinant

Žiūrint iš šių dienų Lietuvos istoriografijos pozicijų³⁹, su daugeliu švedų diplomatų padėties Lietuvoje prezidento K. Griniaus valdymo pusmetį vertinimų galima sutikti. Juose išryškintos tuometės Lietuvos problemos ir pagrindinės kairiųjų valdžios 1926 m. antrą pusmetį padarytos klaidos – pirmiausia vidaus politikoje. Iš kairiųjų vyriausybės, palyginus su krikščionių demokratų vyriausybėmis, buvo tikimasi racionalios reformų politikos, atsižvelgiant į pliuralistinius visuomenės interesus. Tačiau jau iš pat pradžių Švedijos diplomatai pastebėjo, kad kairieji neturi tikrai valingų lyderių, jų drąsūs užmojai nesuderinami su realiomis galimybėmis. Tiesa, Švedijos diplomatų vertinimai yra aštrūs, ir ne iki galo atsižvelgia į realias Lietuvos vidaus politikos galimybes bei politinės raidos sąlygas. Jie kiek pervertino idealiai racionalios politinės elgsenos potencialą Lietuvoje. Lietuvos užsienio politiką 1926 m. antrąjį pusmetį, konkrečiai ryšių su Sovietų Rusija stiprinimą, Švedijos diplomatai vertino kaip natūralią, iš dalies nulemtą aplinkybių, tačiau pavojingą pačiam Lietuvos valstybingumui, taip pat kaip prisidedančią prie destabilizacijos tarptautiniuose santykiuose.

Publikuotų šaltinių ir literatūros sąrašas

Aftonbladet, 1926.

Dagens Nyheter, 1926.

Svenska Dagbladet, 1926.

HEINGARTNER, Robert Wayne. *Lithuania in the 1920s. A Diplomats Diary*. Amsterdam–New York: Rodopi, 2009.

³⁸ E. Holmgreno pranešimas U. T. Undenui, Kaunas, 1926 11 26, ten pat, Handelsdepartementet, FIIaa, vol. 33.

³⁹ *Lietuvos istorija*, t. X, d. 1: D. B l a ž y t ė - B a u ž i e n ė ir kt., *Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2013, p. 526–538; *Lietuvos istorija*, t. 10, d. 2: E. B e n d i k a i t ė ir kt., *Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2015, p. 362–372.

CARLGREN, Wilhelm. *Sverige och Baltikum: Från mellankrigstid till efterkrigsår: en översikt*. Stockholm: Publica, 1993.

FLENSNER, Karin Kittelmann. „Jag är neutral!“: *Religionskunskap i det pluralistiska Sverige*. Stockholm: Timbro, 2017.

HELLMAN, Manfred. Der Staatsstreich von 1926 in Litauen. In: *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 1980. Bd. 28, p. 220–242.

Lietuvos istorija, t. 10, d. 2: BENDIKAITĖ, Eglė ir kt., *Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius: Baltos lankos, 2015.

Lietuvos istorija, t. 10, d. 1: BLAŽYTĖ-BAUŽIENĖ, Danutė ir kt., *Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius: Baltos lankos, 2013

LÖNROTH, Erik. *Den svenska utrikes politikens historia*, d. 5: 1919–1939. Stockholm: Norstedt 1959.

NORBORG, Lars-Arne. *Sveriges historia under 1800-och 1900-talen. Svensk samhällsutveckling 1809–1998*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 2000.

PIVORAS, Saulius. Valstybės perversmo ir jo padarinių Lietuvoje interpretacijos Švedijos diplomatų aplinkoje (1926–1936). In: *Lietuvos III Seimas – 1926–1927 išbandymų metai: mokslinių straipsnių rinkinys*. Sud. S. Kaubrys, A. Vyšniauskas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 125–141.

THULSTRUP, Åke. *När demokrati bröt igenom: konturerna av Sveriges historia 1905–20*. Stockholm: A. Bonnier, 1937.

LITHUANIA'S DOMESTIC AND FOREIGN POLICY IN THE HALF-YEAR OF KAZYS GRINIUS' PRESIDENCY THROUGH THE EYES OF SWEDISH DIPLOMATS

Summary

SAULIUS PIVORAS

The article, which is based on the data from Swedish archives and periodicals, analyses opinions expressed in the environment of Swedish diplomats with regard to the domestic and foreign policy pursued by Lithuanian left-wing democratic government and President K. Grinius in the second half of 1926. Rational policy of reforms which would take into consideration pluralistic interests of the society was expected from the left-wing government as compared to former governments of Christian democrats. However, from the early stages Swedish diplomats noticed that the left-wing had few forceful leaders and their bold aspirations were inconsistent with the actual possibilities. Paradoxically, the Catholic clergy (Bishop J. Skvireckas) asked Lutheran Swedish envoy to intercede for their interests and dissuade the government from policy hostile to the church. The Swedish envoy in the Baltic countries tried to invoke various arguments to persuade Prime Minister M. Sleževičius into talks with the Holy See and

appeasement of policy regarding the church. Speaking about foreign policy, Lithuania's gravitation towards the Soviet Union expressed through the signing of the non-aggression pact was regarded as risky. Swedish diplomats viewed the pact as legally not contradicting the Covenant of the League of Nations, yet contravening it in its spirit and encouraging further disruption of the sanction system of the League of Nations. From the present-day point of view, the said opinions of Swedish diplomats were rather valid, though a little too strict as Swedish diplomats tended to overrate the potential of ideally rational political behaviour in Lithuania at that time.

Gauta 2017 m. kovo mėn.
Priimta 2017 m. balandžio mėn.

Saulius P i v o r a s – Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešojo administravimo katedros vedėjas, profesorius.

Adresas: Vytauto Didžiojo universitetas, Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas, V. Putvinskio g. 23–602, Kaunas LT–44243

El. paštas: saulius.pivoras@vdu.lt